

PERSONĀLIJAS

<https://doi.org/10.22364/lviz.114.15>

ARHEOLOĢEI ANNAI ZARIŅAI – 100¹

Anna Zariņa (dzim. Ruņģe) dzimusi 1921. gada 1. augustā Cēsu apriņķa Veselavas pagasta “Mežgaiļu” mājās. Veselavas pagastā pāiet viņas bērnība un pirmās skolas gaitas. Pēc Veselavas pamatskolas beigšanas mācības tiek turpinātas Priekuļu lauksaimniecības vidusskolā (1935–1940). Pirmais gads tehnikumā nav viegls. Atsevišķos mācību priekšmetos pamatskolā nav iegūtas pietiekamas zināšanas un tāpēc nākas papildus piepūlēties, lai iekļautos tehnikuma prasībās. Tomēr tehnikumā pavadīto laiku Anna Zariņa atcerējās kā vienu no labākajiem savas dzīves posmiem. No 1941. līdz 1944. gadam viņa turpina studijas Kaucmindešs mājturības institūtā, kur Anna iegūst profesionālas zināšanas par tekstiliju darināšanu. Savukārt institūta pasniedzēja etnogrāfa Arvīda Dzērvīša (1897–1942), kā arī arheologa Valdemāra Ģintera (1899–1979)

¹ Materiāls izstrādāts projekta “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” ietvaros.

darbu iespaidā viņa sāk interesēties par Latvijas iedzīvotāju apgērba vēsturi. Beidzas Otrais pasaules karš, un Kaucmindes studentēm ir iespēja turpināt mācības Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas Lauksaimniecības un mājturības fakultātē. Anna Zariņa absolvē šo fakultāti 1946. gadā un piesakās darbā Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstures un materiālās kultūras institūta etnogrāfu grupā. Ir pēckara laiks un strādāt etnogrāfiskajās ekspedīcijās nav vienkārši. Iedzīvotāji baidās sniegt intervijas ekspedīciju pētniekiem, nevēlas viņus ielaist savās mājās. Tāpēc no 1951. gada viņa ir pievērsusies tikai arheoloģiskajiem pētījumiem. Arheologa darba iemaņas Anna Zariņa iegūst Elvīras Šnores un Emīlijas Brīvkalnes vadītajos izrakumos Daņilovkā, Kivtos, Asotē, Ķišukalnā un Tērvetē.

Pirmos patstāvīgos izrakumus viņa vada Višķu Kampānu–Kusiņu kapulaukā 1959. gadā. Tālāk seko plašie aizsardzības izrakumi Pļaviņu hidroelektrostacijas celtniecības un ūdenskrātuves zonā – vispirms Piģēnu apmetnē, no 1963. gada pie Sēlpils pilskalna. 1964.–1965. gadā viņas vadībā tiek pētīts Sēlpils kapulauks.

Lai noskaidrotu Sēlpils priekšpils veidošanos, arheoloģe, pēc vīra Jāņa Zariņa ieteikuma, pirmo reizi izrakumos plaši izmanto tehniku – ar buldozeru tiek aiztransportēta augsnes virskārta, samazinot roku darbu kalna nogāzes vēlākā uzbēruma norakšanā. Vienlaikus arheoloģe Elvīra Šnore veic izrakumus Sēlpils pilskalnā. Šo pētījumu rezultāti apkopoti viņu abu kopējā monogrāfijā “Senā Sēlpils” (Rīga: Zinātne, 1980). No 1966. līdz 1975. gadam Anna Zariņa vada arheoloģiskās ekspedīcijas Rīgas hidroelektrostacijas izbūves teritorijā – Salaspils Laukskolā, Mārtiņsalā, Vējstūros. Izmantojot velēnu noņemšanai tehniku, bija iespējams izpētīt plašākas applūdināšanai paredzētās teritorijas, piemēram, 6,2 hektārus lielo Laukskolas senvietu kompleksu ar plašo, arheoloģiski ļoti bagāto Daugavas lībiešu kapulauku. No 1976. līdz 1981. gadam Anna Zariņa strādā Lielvārdes senvietu kompleksā, pētot senpilsētu, viduslaiku pilsapmetni, priekšpili, kapsētu un pilskalnu. Lielvārdes Dievukalnā tiek izpētīta sena baltu 1. g. t. pr. Kr. nocietināta apmetne. Šeit ir konstatētas arī pirmās arkla vagu pēdas Latvijas teritorijā. Turpmākos četrus gadus pētniece vada arheoloģiskos izrakumus Krāslavas rajonā, Daugavpils HES ūdenskrātuves zonā. Pie Indricas tiek izpētīta 15.–18. gs. nocietinātas muižas vieta ar diviem hronoloģiski atšķirīgiem muižas apbūves kompleksiem, kā arī 1. g. t. pr. Kr. apmetnes Indricā un Slobodā. Bagātīgs latgaļu arheoloģiskais materiāls tiek iegūts 8.–12. gs. Ģūģeru kapulauka izrakumos Priekuļu novadā kopā ar arheoloģi Zigrīdu Apalu. Kopumā Anna Zariņa veikusi izrakumus 14 arheoloģiskajos pieminekļos

un sagatavojusi 33 arheoloģisko izrakumu pārskatus. Strādātas garas izrakumu sezonas – no maija līdz septembrim, izpētītas milzīgas izrakumu platības.

Paralēli nemitīgajai izrakumu slodzei zinātniece veic pētniecisko darbu – arheoloģiskajos izrakumos iegūto tekstiliju izpēti un seno apģērbu rekonstrukciju izstrādi. Daudz tiek strādāts pie seno audumu tehniskajām analizēm, kas līdz tam Latvijā nebija veiktas. Nozīmīga ir arī Latvijā atrasto 12. un 13. gs. aužamo stāvu rekonstrukcija pēc Kokneses un Rīgas arheoloģisko izrakumu materiāliem (Zariņa, A., Caune, A. Rīgas 13. gs. horizontālie aužamie stāvi. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1990, 2, 34.–49. lpp.) un senā adatu pinuma izpēte.

1962. gadā Anna Zariņa aizstāv vēstures zinātņu kandidāta disertāciju par seno latgaļu apģērbu, kas vēlāk tiek izdota kā monogrāfija (1970) un novērtēta ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Prezidija prēmiju. 1988. gadā tiek publicēts pētījums par lībiešu apģērbu, kurā izanalizēti 470 tekstiliju paraugi no 25 lībiešu senkapiem. Apjomīgais pētījums parāda, ka lībiešu apģērbs labi iekļaujas tā laika Rietumeiropas un Skandināvijas apģērba areālā. 1999. gadā iznāk Annas Zariņas sagatavotais apkopojošais darbs par Latvijas teritorijas iedzīvotāju apģērbu 7.–17. gadsimtā. Arheoloģiskās tekstilijas pētniece ir sistematizējusi pa apģērba sastāvdaļām, detalizēti izvērtējusi darināšanas un rotāšanas tehniskos paņēmienus. Annas Zariņas atziņas palīdz izprast arī tās tradīcijas, kuru ietekmē veidojušies vēlākie krāšņie novadu tautas tērpi. Viņas senlatviešu tērpu rekonstrukcijas tiek plaši izmantotas muzeju ekspozīcijās, tās atdarina folkloras ansamblī un koru kolektīvi. Tās ir kļuvušas par dzīvu Latvijas senatni.

Zinātniece publicējusi arī visu savu arheoloģisko izrakumu materiālus, kas dod plašāku ieskatu par viņas pētītajiem pieminekļiem. Viņa sarakstījusi vairākas apakšnodaļas kolektīvajam darbam “Latvijas PSR arheoloģija” (Rīga: Zinātne, 74.–378. lpp.) un kā grāmatas līdzautore novērtēta ar Latvijas PSR Valsts prēmiju (1976). Kopumā Anna Zariņa ir sešu grāmatu autore un līdzautore, kā arī publicējusi ap 200 zinātnisko un populārzinātnisko rakstu.

Zinātniece ir daudzkārt piedalījusies starptautiskos kongresos un konferencēs, un viņas darbi par Latvijas seno iedzīvotāju apģērbu publicēti Čehijā, Dānijā, Vācijā, Krievijā un Zviedrijā. Sākot ar 1990. gadu, zinātniecei bija iespēja piedalīties starptautiskajos Ziemeļeiropas arheoloģisko tekstiliju simpozijos: 1990. gadā Kopenhāgenā, 1993. gadā Neimīsterē, 1996. gadā Burosā (*Borås*). Viņa ir guvusi nedalītu ārzemju kolēģu atzinību un apbrīnu. Ar savām plašajām zināšanām par apģērba vēsturi Anna Zariņa bija viena no kompetentākajām senā apģērba

pētniecēm Baltijas reģionā, un viņas pētījumi ir nozīmīgi visa Ziemeļeiropas reģiona iedzīvotāju senā apģērba izpētei. Par darbu kopumu "Latvijas teritorijas iedzīvotāju apģērbs 7.–13. gs." 1993. gadā Annai Zariņai ir piešķirts habilitētās zinātnieces grāds – Dr. habil. hist., un 1996. gadā viņa kļūst par Valsts emeritēto zinātnieci. Tomēr radošais darbs turpinās. Tiek apkopots un publicēts monogrāfijā krāšņais, bagātīgais Salaspils Laukskolas kapulauka 10.–13. gadsimta materiāls (2006), izdotas vēl apmēram 20 publikācijas un pat 90 gadu vecumā izstrādātas jaunas Daugavas lībiešu dažāda vecuma bērnu apģērba rekonstrukcijas. Annas Zariņas pētījumi novērtēti ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Prezidija prēmiju (1970), Valsts prēmiju (1976) un Arveda Švābes balvu (2007). Par mūža ieguldījumu Latvijas senvēstures izpētē un seno apģērba pētniecībā viņa 2011. gadā tiek apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeni.

Anna Zariņa vienmēr bija atsaucīga un sirsnīga, nekad neliedza savu padomu darbabiedriem, jaunajiem kolēģiem un draugiem. Pēckara gados palīdzēja saviem tuvajiem – sūtot pārtiku māšai ar mazajiem bērniem izsūtījumā Sibīrijā. Pāri visam bija rūpes par vīru un četriem dēliem, kā arī mazbērniem un mazmazbērniem. Latvijas vēstures institūtam gadu gaitā vairākas reizes ir mainījies nosaukums, bet Annai Zariņai tas ir palicis kā vienīgā darbavieta visam mūžam. Bagātīgs, piepildīts mūžs. Anna Zariņa mirusi 2015. gada 10. martā, apbedīta dzimtas kapos Veselavas kapsētā.

ON THE OCCASION OF THE CENTENARY OF THE BIRTH OF ARCHAEOLOGIST ANNA ZARIŅA (1921–2015)

Anna Zariņa (nee. Ruņģe) was born in Veselava rural municipality in Cēsis District, on 1 August 1921. She spent her childhood and went to school in Veselava rural municipality. After graduating from Veselava primary school, she studied at Priekuļi Agricultural Secondary School (1935–1940) and Kaucminde Domestic Science Institute (1941–1944) where she acquired knowledge about the making of textiles. After the Second World War, Anna Zariņa studied at the Agricultural and Domestic Science Department of the Latvian Academy of Agriculture. After graduating from it in 1946, she applied to work in the Ethnographers' Group of the Institute of History and Material Culture under the Latvian Academy of Sciences. As of 1951, she dedicated her full time to archaeological research.

Anna Zariņa has conducted archaeological excavations in 14 archaeological monuments and written 33 excavation reports. Concurrently with fieldwork, she carried out the research of textiles yielded by the excavations and

elaborated the reconstruction of prehistoric clothing as well as studied issues related to the making of clothing, ethnic specifics, and cultural and commercial contacts. In 1962, she defended her thesis *Reflection of the Development of Productive Forces and Social Relations in the VII–XIII Century Latgallian Clothing* and was awarded the academic degree of the Candidate of Historical Sciences.

In 1993, Anna Zariņa defended her *Doctor Habilitatus* thesis, *Clothing in the Territory of Latvia in the VII–XIII Centuries*. She has written altogether 200 academic and popular science articles on the above-mentioned topics and has authored or co-authored six books. The most important among them are *Seno latgaļu apģērbs* [The Clothing of the Ancient Latgallians] (Rīga: Zinātne, 1970), *Libiešu apģērbs 10.–13. gs.* [The Livs' Clothing in the 10th–13th Centuries] (Rīga: Zinātne, 1988), *Apģērbs Latvijā VII–XVII gs.* [Clothing in Latvia in the VII–XVII Centuries] (Rīga: Zinātne, 1999), and *Salapils Laukskolas kapulauks X–XIII gs.* [Salaspils Laukskola Burial Field of the X–XIII Centuries] (Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2006). The researcher's findings have been published in academic publications in Russia, Germany, the UK, Slovakia, the Netherlands, Sweden, and Estonia. Anna Zariņa was recognised internationally for her extensive knowledge of the history of clothing as one of the most outstanding researchers of prehistoric clothing in Northern Europe. Her research has been acknowledged by the Award of the Presidium of the Latvian Academy of Sciences (1970), the State Award (1976), and Arveds Švābe's Award (2007). In 2011, Anna Zariņa was conferred the highest state decoration in Latvia, the Order of the Three Stars, for her life-long contribution to the research of the pre-history of Latvia and prehistoric clothing. Concurrently with the heavy burden of scholarly work, together with her husband Jānis Zariņš she raised four sons. A rich, fulfilled life.

Gunita Zariņa